

Inhoud

Voorwoord	XI
Inleiding	1
De onmisbare rol van ouders	1
Een eenzaam avontuur	2
Mythes over hoogbegaafde kinderen	3
Uitdagingen voor hoogbegaafde kinderen	4
Praktisch advies	6
1 Hoogbegaafd, wat betekent dat?	8
Verschillende definities van hoogbegaafdheid	9
Zijn intellectuele vermogens erfelijk?	11
Hoogbegaafdheid meten	11
Meerdere intelligenties	14
2 Kenmerken van hoogbegaafde kinderen	17
De meest voorkomende kenmerken	19
Auditief-sequentieel of visueel-ruimtelijk	25
Hoogbegaafdheid en overprikkeling	27
Potentiële problemen voor hoogbegaafde kinderen	30
Is mijn kind hoogbegaafd of 'gewoon slim'?	31
3 Communicatie: de sleutel tot relaties	35
Welk voorbeeld geeft u zelf?	36
Barrières voor de communicatie	37
Communicatie en emoties zijn onlosmakelijk verbonden	38
De intense emoties van hoogbegaafde kinderen	41
Straf een kind niet voor zijn/haar hoogbegaafdheid	41
Andere belemmeringen voor de communicatie	43
Communicatie is van levensbelang	44
Vaardigheden waarmee u de communicatie kunt verbeteren	44
Wanneer de communicatie stopt	57

4	Motivatie, enthousiasme en onderpresteren	58
	Hoe ontstaan motivatieproblemen?	59
	Mogelijke oorzaken van onderpresteren	60
	Waar te beginnen?	64
	De volgende stap: op zoek naar de interesses van uw kind	66
	Betrek het kind in 'zelf-management'	67
	Wat motiveert mensen?	68
	Het fundament – Vier basisbehoeften	68
	De gevorderde niveaus – Vier 'groeibehoeften'	70
	Zes principes voor het bevorderen van motivatie	72
	Voortbouwen op succes	78
	Andere technieken en strategieën	82
	Zoek de juiste balans	83
5	Grenzen stellen en het aanleren van zelfdiscipline	85
	Het verschil tussen discipline en straf	86
	Drie vormen van disciplineren	87
	Discipline en zelfregulering	88
	Zelfdiscipline ontwikkelen kost tijd	89
	Drie vragen rondom discipline	90
	Hoe problemen op het gebied van discipline te voorkomen	91
	Hoeveel regels?	95
	Stel samen de gezinsregels op	97
	Kinderen leren het beste door ervaring	98
	Daden hebben meer effect dan woorden	101
	Machtsstrijd over discipline	105
	Hoeveel druk moet u uitoefenen? Wanneer moet u stoppen?	106
	Geef keuzes	107
	Richtlijnen voor aanmoedigen en prijzen	108
	Verdere suggesties en strategieën	109
6	Intensiteit, perfectionisme en stress	117
	Intensiteit en sensitiviteit	119
	Hoe anderen reageren op het gedrag van hoogbegaafde kinderen	120
	Asynchrone ontwikkeling	122
	Idealisme en perfectionisme	123
	Perfectionisme: aangeboren of aangeleerd?	124
	Soorten perfectionisme	125
	Overpresteren: is het mogelijk?	126
	Problemen en uitdagingen van stress	127
	Omgaan met bovenmatige stress	128
	Leren frustratie te verdragen	129
	Zelfmanagement	130
	Denkfouten bij zelfspraak	132

De valkuilen vermijden	135
Aanvullende suggesties en strategieën	136
7 Idealisme, teleurstelling en depressie	150
Hoe vaak komen depressies bij kinderen voor?	151
Kritiek en depressie	154
Symptomen van depressie	155
Depressie voorkomen	156
Genetica en omgeving	157
Andere bronnen van depressie	158
Achter een depressie zit vaak woede	162
Niet voldoen aan eigen normen	163
Een depressief kind helpen	164
Alertheid met respect	167
8 De omgang met leeftijdgenoten en vrienden	169
Met wie kan een hoogbegaafd kind vriendschap sluiten?	171
Hoeveel vrienden heeft een kind nodig?	172
Problemen in de omgang met leeftijdgenoten	173
Het belang van sociale vaardigheden	175
Hoe reageren leeftijdgenoten op het label 'hoogbegaafd'?	179
Vrienden maken	180
Groepsdruk tijdens de adolescentie	182
Groepsdruk en onderpresteren	183
Vriendschappen in de studietijd en daarna	185
Stadia van vriendschap	185
Passief, agressief of assertief	186
Praktische suggesties	187
Gelijkwaardige relaties in en om het gezin	190
Hoe gaan ouders om met groepsdruk?	191
9 Verhoudingen binnen het gezin	193
Enige en eerstgeboren kinderen	194
Competitie en samenwerking tussen broers en zussen	195
Geboortevolgorde	196
Rollen en status	197
Rivaliteit tussen broers en zusters	198
Concurrentie om aandacht, erkenning en macht	199
Diepere motieven voor ruzie en onderlinge strijd	200
Grote verschillen in vaardigheden	201
Gezinspatronen hebben een lang leven	202
Goede en minder goede rolmodellen	202
Praktische suggesties	204
Gelijke behandeling is iets anders dan iedereen gelijk	210
Samenwerking in het gezin	211

10 Individualiteit en morele ontwikkeling	212
De waarde van tradities, gebruiken en sociale normen	214
Soorten tradities	216
Tradities kunnen leiden tot conflicten	217
Discussie over tradities	218
Vooruitgang vraagt vaak het breken met tradities	219
Tradities, waarden en morele ontwikkeling	221
Praktische suggesties	223
Gedeelde ervaringen vormen de basis voor tradities	228
11 Uitdagingen van het moderne ouderschap	229
Externe invloeden op het gezin	230
Hoe een succesvol ouder te zijn	234
Ouders moeten ook voor zichzelf zorgen	235
Houd perspectief en afstand	236
Doen zoals andere ouders werkt niet bij buitengewone kinderen	239
Evenwicht in het gezin	241
Samengestelde gezinnen en stiefouderschap	241
Verschillende opvoedingsmethoden	242
Meningsverschillen tussen ouders	243
Praktische tips	244
Hoogbegaafde volwassenen	244
12 Kinderen met een dubbele last	246
Het probleem van onjuiste diagnoses	248
Aandoeningen die veel voorkomen bij hoogbegaafde kinderen	248
Leerproblemen bij hoogbegaafde kinderen	249
Het onderkennen van specifieke leerproblemen	250
Vaak voorkomende leerproblemen	251
Mogelijkheden voor behandeling	256
ADHD	257
Autismespectrumstoornissen	260
Suggesties voor de praktijk	263
13 Signalering van hoogbegaafdheid op school	265
Methodes voor signalering en diagnostisering	268
Testen van creativiteit	274
Meervoudig testen	274
Als de scores niet lijken te kloppen	275
Individueel onderzoek	275
Intelligentie meten	276
Optimale leeftijd voor testen	278
Culturele invloeden op testcores	278
Vertrouw op uw eigen observaties	279

14 Op zoek naar passend onderwijs	280
De invloed van ouders op de ontwikkeling van hun kind	281
Samenwerking tussen ouders en school	281
Kenmerken van goed onderwijs voor hoogbegaafde kinderen	282
Aangepast onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen	284
Individuele leerstoflijnen	285
Verrijkingsactiviteiten	286
Niveaugroepen	288
Mogelijkheden voor versnelling	289
Verschillende onderwijsmodellen	292
Voortgezet onderwijs	294
Thuisonderwijs	295
Ouders hebben een stem	296
Voeling houden met wat er op school gebeurt	296
Opkomen voor uw kind	297
15 Op zoek naar professionele hulp	299
Contact met andere ouders	300
Naar een hulpverlener of niet?	301
Testen of niet?	301
Medicatie of begeleiding?	302
Eén kind of het hele gezin?	303
Kosten en vergoedingen	303
Waar vind ik een geschikte hulpverlener?	304
Wat mag ik verwachten?	305
Financiële ondersteuning voor bijzondere zorg	306
De begeleiding van hoogbegaafde kinderen	
Vergelijking herziene editie met eerste editie	308
Bij de Nederlandse vertaling	309
Bijlage 1 Aanbevolen boeken	310
Bijlage 2 Adressen	312
Noten	315
Register	331
Over de auteurs	335

1

Hoogbegaafd, wat betekent dat?

De tien jaar oude Eric lost op zijn gemak één van zijn bijna oneindige voorraad wiskunde-puzzels op. Bram van zes bouwt urenlang aan zijn fantasiewereld van knuffels, compleet met politieke partijen en bedrijven. Wanneer iemand Rosa, ook zes jaar, vraagt wat de overeenkomst is tussen treinen en vliegtuigen, antwoordt ze dat het beide voertuigen zijn die gebruikt worden voor openbaar vervoer. De negen jaar oude Sanne raakt helemaal in vervoering van muziek en neuriet terwijl ze met iets anders bezig is een complexe melodie. Roeland, vier jaar, neemt verschillende materialen in zijn hand om zo te ontdekken welke hij het beste kan gebruiken om het ingewikkelde ontwerp dat hij bedacht heeft in elkaar te knutselen. Daarnaast kent hij ook nog eens alle landen van Europa, inclusief hoofdsteden. De vijf jaar oude Lars houdt vol dat hij niet kan lezen, maar ‘alleen weet welke woorden de letters vormen’. Michiel, twee jaar oud, maakt onderscheid tussen kleuren als grijs en zwart, zingt het alfabetliedje en kan bijna alle letters ook herkennen. Sander, vijftien jaar, beheerst alle wiskundelesstof van zijn middelbare school al, en vraagt zich af wat hij volgend jaar kan gaan doen. Zijn elf jaar oude zus voert een heftige discussie met haar vriendinnen over de vraag waarom iemand die mensen vermoordt een moordenaar is, terwijl een generaal die ergens bommen op laat gooien een held is.

Kinderen zoals deze denken en gedragen zich op een manier die verder vooruit en anders is dan die van hun leeftijdgenoten. We noemen deze kinderen ‘hoogbegaafd’, ‘getalenteerd’ of ‘creatief’, maar dit zijn allemaal termen waarvan de betekenis niet nauwkeurig vastligt. Iedereen weet dat zulke bijzondere kinderen bestaan, maar veel mensen denken dat écht hoogbegaafde kinderen behoorlijk zeldzaam zijn. De realiteit is echter dat er veel meer hoogbegaafde kinderen zijn dan de meeste mensen denken. Ze zijn er in bijna elke school en bijna elke straat. De mensen daar weten het misschien niet, maar ze zijn er wel.

Waarom weten mensen niet dat er zoveel hoogbegaafde kinderen zijn? Veel leraren weten niet hoe ze deze kinderen zouden moeten herkennen en er zijn forse meningsverschillen over wat de beste manier is om te bepalen welke kinderen in een groep hoogbegaafd zijn, wat de juiste omschrijving is (‘hoogbegaafd’, ‘getalenteerd’, ‘wonderkind’, etc.), over de mate waarin deze kinderen daadwerkelijk andere behoeften hebben op leergebied en op andere vlakken, en over de vraag of zij een aangepast lesprogramma moeten krijgen.

Verschillende definities van hoogbegaafdheid

Wat maakt een kind hoogbegaafd? Wat zijn de verschillende soorten hoogbegaafdheid? Zijn hoogbegaafde kinderen op alle vlakken even begaafd? Hoe herkennen scholen hoogbegaafde kinderen? Zijn alle hoogbegaafde kinderen creatief? Hoe kan een kind hoogbegaafd zijn, maar ook moeilijk leren? Dit zijn allemaal belangrijke vragen voor ouders die nog niet bekend zijn met wat het betekent hoogbegaafde kinderen te hebben.

Er circuleren vele definities van hoogbegaafdheid. De meeste zijn zo opgesteld dat drie tot vijf procent van de kinderen onder de definitie valt. Al in 1972 kwam het *Marland Report*, opgesteld in opdracht van het ministerie van Onderwijs in de VS met een brede defi-

nitie waarin de mogelijkheden van een kind centraal staan, ongeacht of die al tot zichtbare prestaties hebben geleid of niet.

10

‘Hoogbegaafde en getalenteerde kinderen zijn kinderen die door daartoe gekwalificeerde beroepsbeoefenaren als zodanig worden aangemerkt op grond van hun buitengewone vaardigheden en het vermogen om hoge prestaties te leveren. Om hun mogelijkheden te kunnen ontwikkelen en hun bijdrage aan de samenleving te kunnen leveren hebben deze kinderen behoefte aan onderwijs dat aanzienlijk verder gedifferentieerd is dan het reguliere lesprogramma. De mogelijkheden en/of getoonde prestaties van deze kinderen kunnen onder meer liggen op het gebied van algemene intellectuele capaciteiten, specifieke academische vaardigheden, creatief en divergent denken, leiderschap, beeldende en uitvoerende kunsten en psychomotorische vaardigheden.’¹

De *National Association for Gifted Children*, de grootste oudervereniging in de VS, hanteert een soortgelijke definitie. Volgens de NAGC is een hoogbegaafd persoon iemand die buitengewone prestaties levert, of het vermogen heeft die te leveren, op één of meer van de volgende gebieden:

- Algemene intellectuele capaciteiten
- Specifieke academische vaardigheden
- Creatief denken
- Leiderschapskwaliteiten
- Beeldende en uitvoerende kunsten

Zowel de definitie uit het *Marland Report* als die van de NAGC omvatten vaardigheden die buiten de gangbare ‘schoolse’ intelligentie vallen en beide geven aan dat kinderen op meer dan één gebied buitengewoon begaafd kunnen zijn.² Desondanks richten de meeste scholen zich vrijwel uitsluitend op de twee eerstgenoemde categorieën – algemene intellectuele capaciteiten en specifieke academische vaardigheden.³ Het begrip ‘hoogbegaafdheid’ wordt gebruikt alsof het synoniem zou zijn met hoge scores op intelligentietests en dito schoolcijfers, al kan ter verontschuldiging worden aangevoerd dat mogelijkheden en prestaties op de andere genoemde gebieden moeilijk op papier zijn te testen.

De definities uit het *Marland Report* en van de NAGC zijn beperkt in die zin dat ze meer van toepassing zijn op kinderen in de schoolgaande leeftijd dan op peuters en kleuters. Die zijn aan veel van de genoemde vaardigheden immers nog niet toe. Desalniettemin is de begaafdheid van zeer jonge kinderen vaak al te zien aan hun leergierigheid, de snelheid waarmee ze dingen onder de knie krijgen, hun vermogen om zich te concentreren en de jonge leeftijd waarop ze de normale ontwikkelingsstadia bereiken.⁴

Zijn intellectuele vermogens erfelijk?

Ouders vragen zich vaak af of de bijzondere vermogens van hun kind aangeboren zijn of een resultaat van hun manier van opvoeden. Waarschijnlijk zal er vooralsnog een controverse blijven over het feit of intelligentie erfelijk is of dat deze voornamelijk beïnvloed wordt door de omgeving. In verschillende onderzoeken vanaf de jaren '60 tot op heden zijn eenreusige tweelingen vergeleken die op jonge leeftijd van elkaar gescheiden waren en waren opgegroeid in totaal verschillende omgevingen. De onderzoekers ontdekten in deze studies een sterke overeenkomst in de intelligente – in elk geval zoals gemeten in IQ-scores. Dat duidt op een sterke erfelijke component, waarvan wordt aangenomen dat die voor tenminste 50-60% bijdraagt aan de overeenkomst in IQ.⁵ In sommige van deze studies bleek dat ook persoonskenmerken en temperament een erfelijke component hebben, wat wellicht de motivatie en gedrevenheid verklaart die vaak hand in hand gaan met hoge intelligentie.⁶ Er waren gevallen bij waarin tweelingen die ver uit elkaar hebben geleefd en elkaar niet kenden, beiden voor dezelfde beroepsrichting hadden gekozen en soms zelfs voor eenzelfde type partner.

Daarnaast speelt ook de omgeving een belangrijke rol. Hoogbegaafde kinderen gedijen, net als alle andere kinderen, goed in een omgeving waarin ze gesteund worden, en hebben het moeilijk in een omgeving waarin die steun er niet is. Bij jonge kinderen kan zelfs een toename in gemeten intelligentie worden waargenomen als ze opgroeien in een emotioneel en cognitief stimulerende omgeving. In zo'n omgeving kan de IQ-score tot een leeftijd van 7 à 8 jaar toenemen met 10 tot 20 punten, of zelfs nog meer.⁷

Hoogbegaafdheid meten

Veel onderzoekers zien hoogbegaafdheid als een persoonskenmerk dat geleidelijk tot expressie komt. Dat wil zeggen dat het niet uitsluitend aangeboren is, en ook niet altijd aan de buitenkant te zien is. Mogelijkheden worden ontdekt, ontwikkeld en gecultiveerd door ervaringen, oefening en kansen die zich voordoen.⁸ Ook in de hierboven aangehaalde definities wordt rekening gehouden met kinderen die bijvoorbeeld door onderpresteren of door een minder bevoorrechte jeugd hun talenten nog niet hebben laten zien. Het begrip 'hoogbegaafdheid' omvat dus niet alleen de mensen die al fantastische dingen hebben bereikt, maar ook de mensen die – als ze de juiste training en mogelijkheden krijgen – op hoog niveau zouden kunnen presteren. Met andere woorden, hoogbegaafdheid komt bij bepaalde mensen pas duidelijk aan het licht als zij de kans krijgen om die te ontwikkelen.

De definities van hoogbegaafdheid geven aan dat kinderen hoogbegaafd en getalenteerd kunnen zijn ten aanzien van creativiteit, leiderschap en kunst, en op algemeen intellectueel en specifiek academisch gebied. Er blijkt vaak wel enige relatie te zijn tussen de ontwikkeling van een kind op verschillende begaafdheidsgebieden, maar er is ook veel variatie. Kinderen die bijvoorbeeld goed zijn op het gebied van leiderschap, creativiteit of kunst zijn vaak, maar niet altijd, ook intellectueel begaafd.⁹

